

מתורת רבינו ראש הישיבה הגאון רבי ברוך דב דיסקין שליט"א

מתוך שיעורו השבועי בישיבת ארחות תורה • פרשת במדבר תשפ"ג

וביאר הגרי"ז שבמנין הלויים מבן חודש נאמר בו (ג' ל"ט) "על פי ה'", וכמו שאמרו חז"ל שמשנה עמד בפתח האהל ובת קול יוצאת ואומרת כך וכך תינוקות יש באוהל זה, ולכך לא השתתפו בו הנשיאים, כיון שדינו להיות ע"פ ה'. והנה בפרשת כי תשא כשנמנו בני ישראל ג"כ לא מוזכר שהיו הנשיאים, וצ"ע מ"ט לא השתתפו במנין.

וראיתי לבאר באופן אחר, דכל מה שהנשיאים הוצרכו למנין, הוא במנין שהיה לצורך מינוי כל שהוא, לכן אחרי חטא העגל שמנאום מתוך חובתם רק לידע מנין הנותרים, וכן במנין הלויים מבן חודש שהיה רק כדי לפדות בהן את ישראל ולא לעבודת המשכן, [דהא נמנו גם תינוקות מבן חודש] לא השתתפו הנשיאים, משא"כ במנין בני ישראל כאן שהיה לצורך חלוקת הארץ ויציאה בצבא דהוי מינוי, וכן מנין הלויים מבן שלושים עד חמישים דהוי מינוי לעבודה, משום הכי גם הנשיאים השתתפו במנין.

ויהיו בני ראובן בכר ישראל וגו' (א' כז)

צ"ע דבכל המנינים מצינו שהיו במספר עגול, ואי"ז מסתבר שהיה כך, ובטעמא דקרא כתב שעגלו את המספרים, וכבר הקדימו בספר אמרי נועם (לאחד מהראשונים), וכתבו דמהאי טעמא אצל גד הזכירו מנין שאינו עגול, דכיון דמספרו היה חמשים לא היה להיכן לעגלו.

אמנם תמוה דאם עגלו אי"כ אחר שצירפו את כל מספרי השבטים היה צריך שיצא מספר אחר, ושמעתי מאחי הגר"א שליט"א דבאמת המספר היה עגול, ואי"ז תמוה דהקב"ה קבע כן בהתחלה דאיסתכל באורייתא וברא עלמא, וכמו שקבע בהתחלה שיהיה י"ב שבטים.

בני נפתלי (א' מ"ב)

הא דנפתלי לא כתב לבני, כתב המלבי"ם משום שאחר שמנה י"א לשבטים ידעו ממילא מספר בני נפתלי, ע"י המנין הקודם שנמנו ממחרת יום הכיפורים בשנה זו, אחר שלא מת אחד מהם ע"כ.

והלויים למטה אבתם לא התפקדו וגו' וידבר ה' וגו'**אך את מטה לוי אל תפקד וגו' (א' מ"ז)**

צ"ב איך ידע משה שלא למנותם לפני שנצטוו ע"ז, ותיירץ הרמב"ן דמזה שלא נתמנה נשיא לבני לוי, ידע שאין למנותם.

והלויים יחנו סביב למשכן העדת (א' נ"ג)

לעיל (פסוק נ') כתוב "וסביב למשכן יחנו", וצ"ע טעם הכפילות, וכתב באבן עזרא דהכא פירש הטעם כדי שישמרו על המשכן ולא יהיה קצף על בני ישראל.

והגרי"ז ביאר דהיה ב' ענינים בחניית הלויים סביב למשכן, הא' לשמרו שבני ישראל לא יבואו, והב' כשאר השבטים שנתייחד להם מקום לחנייתם, וכע"ז מבואר במשך חכמה, שהקשה איך היו הלויים עם נשותיהן במחנה לוי, והרי בעל קרי אסור במחנה לוי, וביאר שהיו ב' חלקים במחנה, הא' החלק הקרוב למשכן שהיה משום העבודה בו, ושם היו רק הראויים לעבודה, והב' החלק הרחוק שבו היו הלויים עם הטף והנשים שאינם בעבודת השמירה.

ושמרו הלויים את משמרת משכן העדות (שם)

הרמב"ן כתב דהכוונה שנצטוו לשמור בלילה סביב למשכן, והנה בפרשת קרח (י"ח. ב') כתוב וילוו עליך וישרתוך, ופירש רש"י בשמירת השערים, ומשמע דהלויים היו טפלים לכהנים, וכן הוא לשון רש"י (להלן ג' ו') והלויים הללו מסייעין אותם, אולם ברמב"ם (פ"ג מכלי המקדש הל"ב) כתב שהמצוה היא על

שאו את ראש כל עדת בני ישראל למשפחתם לבית**אבתם (א' ב')**

פירש רש"י מי שאביו משבט אחד ואמו משבט אחר יקום על שם אביו. והנה כאן משמע דלמשפחותם לבית אבותם הוא דבר אחד, ולהלן (ד' ל"ד) אצל בני לוי כתוב ויפקוד וגו' את בני הקהתי למשפחתם ולבית אבותם משמע דבית אבותם הוא דבר נפרד מלמשפחותם, ועוד צ"ב דלהלן (ג' ט"ו) כתוב פקוד את בני לוי לבית אבותם למשפחתם, דהקדים את בית אבותם למשפחתם. ומובא בשם הגרי"ז דבשבט לוי היו צריכים לידע את בית אבותם, מלבד מה שהיו צריכין לידע שהם משבט לוי וכמו בשאר השבטים, והוא כדי לחלקם למשמרות ולבתי אבות, [עי' רמב"ם פ"ג מכלי המקדש הל"ט], ולכך חילק בית אבתם ולמשפחתם דתרי מילי נינהו, משא"כ בישראל דא"צ לדעת אלא מאיזה שבט הם, כתוב למשפחתם לבית אבתם, וכפירוש רש"י דחדא מילתא היא, שהשבט נקבע לפי האב.

שאו את ראש כל עדת בני ישראל (שם)

רש"י בפרשת כי תשא (ל' ט"ז) הקשה איך יתכן שהמנין כאן והמנין שלאחר יום הכיפורים היו שוים, ותיירץ דמונין שנותיהם מתשרי, ולא נעשו בני עשרים בין שני המנינים, וכן הוא במדרש כאן (פ"א ס"י), אבל הרמב"ן (שם פסו' י"ב) הקשה דא"כ חסר אותם שמתו לאחר המנין הראשון, ולכן תירץ דבמנין הראשון נמנו גם בני לוי, וכאן שלא נמנו בני לוי נשלם המנין ע"י אותם שנעשו בני כ', אמנם בפסיקתא זוטרתא איתא דכל זמן שהיו עוסקים במלאכת המשכן לא מת אחד מהם, והמגיה (שם) כתב דלפי זה מבואר היטב הא דרק נושאי ארונו של יוסף לא יכלו לעשות הפסח, כיון שלא מתו מהם באותו הזמן.

לגלגלתם (שם)

פירש רש"י ע"י שקלים בקע לגלגלת ע"כ. וברש"י לעיל (פסוק א') כתב דמנאן באחד באייר, וצ"ע דאיך הביאו קרבנות ציבור בא' בניסן, [כן איתא להדיא בירושלמי (שקלים פ"א ה"א)], והא עדיין לא הביאו מחצית השקל.

ובמושב זקנים (פרשת תרומה) תירץ שהיו שהתנדבו מעצמן, וע"ע בטורי אבן (אבני שהם) במגילה (דף כט.), ועיין עוד בהעמק דבר ריש פרשת כי תשא.

כל יצא צבא (א' ג')

פירש רש"י מגיד שאין יוצא בצבא פחות מבן עשרים, והרמב"ן כתב שיתכן לפרש כל יוצא צבא כל היוצאים להקהל בעדה, כי הנערים לא יקהלו בתוך העם.

ויש לעיין לפירוש רש"י מ"ט לא נמנו מבן שישים ומעלה, ובפנים יפות כתב דמבן שישים ומעלה לא יצאו למלחמה, ודייק כן ממה שכתוב בדברים (ב' ט"ז) ויהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה למות, והרי היתירים על בני שישים לא מתו, ועל כרחך דאינם אנשי המלחמה, אולם ברשב"א ביבמות (דף עא:) מבואר לא כן, דבגמ' שם דנו אם ערל מקבל הזאה, והקשה הרשב"א אמאי לא הוכיחו ממה שכתוב במלחמת מדין כל הורג נפש וגו' תתחטאו, והרי ערלים היו שכבר כלו מתי מדבר והנולדים במדבר לא מלו, ותיירץ דמיירי בפחות מבן עשרים או יותר מבן שישים שלא נגזרה עליהן גזירה והיו מולין, ומבואר דגם אותם שהיו יותר מבן שישים יצאו למלחמת מדין.

ואלה שמות האנשים אשר יעמדו אתכם וגו' (א' ה')

מבואר שבמנין כאן השתתפו גם הנשיאים, וכן היה במנין הלויים מבן שלושים עד בן חמישים, וצ"ע מ"ט במנין הלויים מבן חודש לא השתתפו בו הנשיאים.

הלויים, ועיין בלשון הרמב"ם בספר המצות (עשה כ"ב) ובחינוך (מצוה שפ"ח).

ונסע אהל מועד (ב. י"ז)

פירש רש"י לאחר שני דגלים הללו [היינו יהודה וראובן], ובאבן עזרא כתב דקאי בין מחנה יהודה ובין מחנה ראובן, ושם היו בני גרשון ומררי, והקהתים היו עם אהרן ובניו בין דגל יהודה [וראובן] לבין דגל אפרים, וכן מבואר ברמב"ן בפרשת בהעלותך (י. י"ז), וצ"ל דמה שפירש רש"י כאן לאחר שני דגלים קאי אקהת.

והקשה בחידושי מרן ר"י הלוי מה הטעם שבפרשת בהעלותך מפורש חילוק המחנות של שבט לוי, דכתיב ונסעו בני גרשון ובני מררי, ולקמיה כתוב ונסעו הקהתים נושאי המקדש, ואילו כאן קחשיב רק בני קהת, ותירץ דהתם קאי בסדר המסעות, ומשום הכי מפרש לכולהו, אבל כאן מפרש סדר המחנות, ודין מחנה לוייה יש רק לבני קהת.

ואת אהרן ואת בניו תפקד וגו' (ג. י')

בחדושי מרן ר"י הלוי האריך לבאר בשיטת הרמב"ם דחלוק דין עבודת הלויים שיש דין מינוי לכל אחד, מעבודת הכהנים שאין דין מינוי, וכן מדויק בפסוק, דעל הלויים כתוב (פסוק ט') ונתתה את הלויים לאהרן ולבניו נתונים וגו', היינו שהלויים עומדים תחת פקודת אהרן ובניו כמבואר בהרבה מקראות, והם ממנים אותם, ואח"כ כתוב ואת אהרן ובניו תפקד ושמרו את כהנתם, היינו שלאהרן אין דין מינוי, אלא שומרים את כהונתם בכל העבודות.

מבן חדש ומעלה (ג. ט"ו)

פירש רש"י משיצא מכלל נפלים ע"כ. ולהלן (ג. י"ח) כתוב פקד כל בכור זכר מבן חדש, ופירש רש"י משיצא מכלל ספק נפלים. וביארו בזה דכאן היה המנין ע"פ ה', וכפירוש רש"י שהיתה בת קול יוצאת ואומרת כך וכך תינוקות יש, ומשום הכי לא שייד לומר כלפי שכינה ספק נפלים, משא"כ לקמן דלא כתוב ע"פ ה', שפיר י"ל ספק נפלים.

קח את הלויים תחת כל בכור וגו' והיו לי הלויים אני ה' (שם)

כתב באבן עזרא "ויש מכחישים אמרו מזה נלמוד כי פדיון כל בכור חמשה שקלים, ואינה ראייה, כי זאת מצוה בפני עצמה, והאמת דברי קבלה". משמע דדינא דחמשת סלעים לפדיון הבן נלמד מדברי קבלה, ודבריו תמוהים דהא מקרא מפורש הוא (להלן י"ח. ט"ז) "ופדויו מבן חדש תפדה בערך חמשת שקלים". ושמעתי לבאר דאמנם כתיב דפדיון בן חדש הוא חמשת שקלים, אבל אפשר דהוא דוקא בן חדש שערכו [בפרשת ערכין] ה' סלעים, אבל אם לא נפדה כשהיה בן חודש ועכשיו נפדה כשהוא גדול, ס"ד שלא יהא חמשת שקלים, אלא כל גיל כפי ערכו בפרשת ערכין, ורצו ללמוד מכאן שנפדו גדולים בה' סלעים, וכתב האבן עזרא דכאן היה מצוה בפני עצמה, והאמת דברי קבלה היינו דמדברי קבלה הוא דגם גדול נפדה בחמשת שקלים.

משה ואהרן ובניו (ג. ל"ח)

כתב רש"י וסמוכין להם דגל מחנה יהודה, והחונים עליו יששכר וזבולון, טוב לצדיק טוב לשכנו, לפי שהיו שכניו של משה שהיה עוסק בתורה נעשו גדולים בתורה, שנאמר יהודה מחקקי ומבני יששכר יודעי בינה וגו', מאתים ראשי סנהדראות, ומזבולון מושכים בשבט סופר.

מבואר ברש"י כאן יסוד גדול, דהנה לשון רש"י לפי שהיו שכניו של משה שהיה "עוסק" בתורה נעשו "גדולים" בתורה, ומבואר דאין זה ענין סגולי, אלא ע"י שראו את משה רבינו עוסק בתורה, התפעלו מזה עד שנעשו גדולים בתורה, והרי לא מדובר בבעלי תשובה שמתפעלים מאדם שעוסק בתורה, אלא בגי' שבטים של

דור דעה שראו שכינה, והם התפעלו מלראות את משה רבינו עוסק בתורה, התפעלות כ"כ גדולה שנעשו גדולים בתורה.

ולמדנו מכאן ב' דברים, ראשית כמה גדולה השפעת העוסק בתורה, ושנית מצד המושפע, שדור המדבר לרוב מעלתם לא התעלמו מזה אלא התפעלו כ"כ, וכפי שאומר הגרי"ס שלימוד המוסר צריך להביא התפעלות.

ומצינו ברש"י להלן (כ. י"ב) דאילו משה רבינו דיבר אל הסלע הייתי מקודש לעיני העדה, ואומרים מה סלע זה שאינו מדבר ואינו שומע וכו' ק"ו אנו, והנה עסקינן בדור המדבר שראו יציאת מצרים וקריעת ים סוף ומן וכו' וכי היה חסר להם קל וחומר זה, אלא רואים מהו הכח של מחשבה אחת של מוסר, שבלעדיה נחשב יען לא האמנתם בי להקדישני.

והלימוד לדין שכשרואים דבר לא להמשיך הלאה, אלא להתפעל, ואיתא בקידושין (דף לג.) שרבי יוחנן היה קם בפני זקני אומות העולם, ופירש רש"י מפני שראו נסים ומופתים, והיינו שראיית הנס השפיע עליהם עד שר' יוחנן הבין שהם במדרגה שצריך לקום בפניהם, מי שרואה נס הוא אדם אחר, וכן מי שרואה את משה עוסק בתורה, אך בתנאי שלא רואה וממשיך הלאה, אלא מתפעל ממה שרואה.

חמשת שקלים (ג. מ"ז)

פירש רש"י (פסו' מ"ז) כך היתה מכירתו של יוסף עשרים כסף. והוא מירושלמי, והקשה המשך חכמה (פרשת בא ד"ה וכל) דא"כ מ"ט הוצרכו שבט יוסף לתת חמשת שקלים, ועוד מ"ט לוי קיבל אותם, הרי גם לוי היה במכירה, ואפשר לומר שבמכירת יוסף רק נקבע שפדיון אדם חמשה סלעים, ועיי"ש שהאריך בזה.

ונתתה הכסף לאהרן ולבניו (ג. מ"ח)

בחזקוני כתב דהטעם שמשה נתן את הכסף לאהרן ובניו, משום דכמו שהלויים שהיו פדיון הבכורות היו נתונים לכהנים, כך כסף פדיון הבכורות בעינן שינתן לכהנים, ולכך משה שהוא לוי נתן לאהרן ובניו הכהנים.

לאהרן ולבניו (ג. נ"א)

איתא בב"ב (דף קמג.) מחצה לאהרן ומחצה לבניו, וכתב במשך חכמה דלפי זה נמצא שנתן לאהרן בעד מאה ושלושים ושש ומחצה, ומוכח דשייד ליתן הפדיון של בכור אחד לכמה כהנים, כדאיתא בבכורות (דף נא :) נתנו לעשרה כהנים בבת אחת יצא.

את הקדש ואת כל כלי הקדש (ד. ט"ו)

פירש רש"י הקדש הארון והמזבח, וכלי הקודש המנורה וכלי שרת, וצ"ע מ"ט הארון והמזבח נקראו קודש יותר משאר הכלים.

ופקדת אלעזר וגו' (ד. ט"ז)

פירש רש"י שהוא ממונה לשאת שמן המאור וקטרת ושמן המשחה וכו', והרמב"ן חולק וס"ל דבני קהת היו נושאים, ואלעזר היה ממונה לצוותם.

והנה נחלקו הרמב"ם והרמב"ן בספר המצוות (עשה ל"ג) אם כלי המשכן הם בכלל מצות עשיית המשכן, או דהכלים הם לצורך עבודתם, דהרמב"ם ס"ל דהם בכלל המשכן, והרמב"ן ס"ל דהם מצוה בפני עצמה לצורך עבודתם, ואפשר דבזה נחלקו רש"י והרמב"ן, דרש"י ס"ל דכלי המשכן הם מכלל המשכן, וא"כ לא מצינו נשיאה בלויים אלא למשכן וכליו, אבל השמן והקטורת שהם בודאי אינם מהמשכן, לא מצינו בזה מצות נשיאה, ולכן שפיר י"ל דהיה דין בפני עצמו לאלעזר שישאם, אבל להרמב"ן דהכלים אינם מעצם המשכן והם לצורך עבודתם, א"כ כמו שהכלי עצמו נשיאתו ע"י הלויים, ה"נ עבודתו שהוא הקטורת והשמן וכו' ג"כ ע"י הלויים.

ברכת מזל טוב נשגר קמיה רבינו ראש הישיבה שליט"א

לרגל הולדת הנכד בן לבנו הרה"ג ר' שמואל דיסקין שליט"א

יה"ר שיזכו לגדלו לתורה לחופה ולמעש"ט ולרוות רוב נחת ממנו ומכל יו"ח

לתרומות והערות ולקבלת הגיליון 0556777668 ובמייל - RS244244@gmail.com